MUZEOGRAFIE

UN „MODEL AL SCULPTORULUI" ÎN MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR ORADEA

de

MIRON CIHÓ

Una din cele mai interesante categorii de obiecte create de egiptenii antici sînt așa-numitele „modele ale sculptorilor" (cunoscute în literatura de specialitate sub denumirile de *sculptor's model, Bildhauerlehrstück, modèle de sculpteur)*, denumire care provine de la egiptologul francez *A. Mariette*[1]. După cum vom vedea aceste piese diferă în ceea ce privește subiectul prezentat, perioada de execuție și finețea acestora.

Una din frumoasele exemplare, pe care îl putem numi chiar o capodoperă a modelelor, se păstrează la Secția de istorie a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, el datînd cu certitudine din epoca ptolemaică, ca și marea majoritate a modelelor sculptorilor (v. mai jos).

Piesa orădeană (Nr. inv. 6 480; v. fig. I) reprezintă o placă dreptunghiulară de gresie calcaroasă, mai înaltă decît lată (dimensiuni: 24,5 cm înălțime, 17 cm lățime și 4 cm grosime), pe care sculptorul egiptean[2] a lăsat un chenar șlefuit, cu dimensiuni variabile, pe partea stîngă și la bază. În cîmpul vizual al obiectului ne este reliefat (mai bine-zis executat în relief) un șoim care privește spre stînga, purtînd pe cap coroana dublă

[1] Bibliografia problemei ne oferă Robert S. Bianchi, *Ex-Votos of Dynasties XXVI*, în *MDAIK*, 35, 1979, p. 15, nota 6, la care se poate adăuga Th. F. Liepsner, *Modelle*, în *Lexikon der Ägyptologie*, IV/2, Wiebaden, 1980, coll. 168—180.

[2] Sculptorul egiptean avea mai multe denumiri: unul dintre acestea fiind *gnwty*, cf. A. H. Gardiner, *Ancient Egyptian Onomastica*, I, Oxford, 1947, p. 66*—67*; R. O. Faulkner, *A Concise Dictionary of Middle Egyptian*[2], Oxford, 1964, p. 290; P. Montet, *Les scènes de la vie privée dans les tombeaux égyptiens de l'Ancien Empire*, Strassburg, 1925, p. 291 sqq.; Tot pentru acest cuvînt Gardiner, *Gr.*[3], p. 514 oferă traducerea „sculptor în relief". Un alt termen este *scnkh*, „(portrait) — sculptor", cf. Gardiner, *AEO*, I, p. 67*. Este greu de specificat care dintre aceștia ar fi executat modelele sculptorilor; mai mult se pot spune despre locul unde au fost executate. Acesta pare a fi „Casa aurului" (Hwt-Nwb), cf. Nina de G. Davies and A. H. Gardiner, *The Tomb of Amenemhet*, p. 58, note 1. Ea reprezenta o încăpere specială a unui templu unde se executau statuete, mobilier funerar etc.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. I. — Model al sculptorului, Muzeul Ţării Crişurilor Oradea (Nr. inv. 6 480)

a Egiptului antic[3]. La acelaşi nivel cu coroana, executat tot în relief, se găseşte un disc solar avînd în jurul său uraeusul protector[4]. Din punct de vedere artistic piesa excelează prin fineţea liniilor contururilor, prin grija cu care suprafeţele reliefate au fost şlefuite, ca şi a suprafeţelor mai adînci rămase în urma scoaterii în evidenţă a reprezentărilor. Şoimul stă pe o bază dreptunghiulară ,işi are ghiarele amănunţit redate, dar în schimb penele păsării n-au mai fost modelate. Remarcăm în acelaşi timp şi prezenţa unor linii drepte, fragmentate ale grilajului modelului (v. discuţia acestora mai jos). Starea de conservare este excelentă, piesa actualmente păstrîndu-se într-un util chenar-cutie de lemn.

Din păcate nu se ştie cu exactitate cum a ajuns modelul în colecţia muzeului; în orice caz documentele instituţiei în cauză[5] nu ne specifică nimic concret în acest sens. Totuşi, nu excludem posibilitatea de a fi fost achiziţionat de la furnizorul majorităţii pieselor colecţiei orădene de antichităţii egiptene, *Kolb Ede*.

Înainte de a trece la analiza reprezentării de pe piesa orădeană, se impune o descriere a modelelor sculptorilor.

Modelele sculptorilor erau nişte plăci rectangulare sau dreptunghiulare în marea lor majoritate de gresie[6], a căror suprafaţă a fost desenată sau incizată cu un caroiaj; gresia oferea posibilitatea unei modelări fără dificultăţi din partea sculptorului. Placa grilată astfel pregătită era apoi

---

[3] Coroana dublă a Egiptului antic se numea *skhmty* („cele două puternice" — apare deci dualul, un număr special al substantivelor, adjectivelor şi în egipteana antică cf. Gardiner, *Gr*[3]., §§ 72—73), cf. A. J. Abubakr, *Untersuchungen über die ägyptischen Kronen*, Glückstadt, 1937, p. 60; egiptenii cunoşteau şi un semn hieroglific ca atare (S_5), vînd rolul de determinativ în scriere (cf. Gardiner, *Gr.*[3], p. 504).

[4] A se vedea L. Kákosy, *Ré fiai*, Budapest, 1979, p. 222—223.

[5] *„A biharvérmegyei Régészeti és Történeti Társulat naplója 1872-től"*, Muzeul Ţării Crişurilor, Colecţia de documente a secţiei de istorie, nr. inv. 1 877.

[6] Întîlnim modele executate şi din alt material, cum ar fi cazul bazaltului, v. spre ex. *München ÄS 6000*, în *Staatliche Sammlung Ägyptischer Kunst*[2], München, 1976, p. 193+abb., cu bibliografia necesară.

https://biblioteca-digitala.ro

decorată cu un subiect pe baza diferitelor reguli ale canoanelor de proporții egiptene antice[7].

Subiectul era reprezentat în relief, adîncimea acestuia fiind definită de o linie dreaptă desenată sau incizată „round the narrow side of the plaque, its distance from the edge (usually from three to five centimetries) coresponding of course to the depth of the relief"[8].

Din placa inițială se lăsa întotdeauna o anumită suprafață dreptunghiulară, precum și părți rectangulare în colțurile de sus, care au menirea de a ne transmite rămășițele grilajului și liniei care definește adîncimea reliefului[9]. După aceste operații se trece la modelarea fundalului plăcii și tratarea subiectului în sine. Fundalul era întotdeauna șlefuit neted.

Tematica unei asemenea piese era foarte variată, de la figuri umane[10] la animale[11] etc.; putem afirma că nu era obligatoriu ca o singură temă sau subiect să fie reprezentat pe placă. În acest sens, un exemplu elocvent este și *CGC 33 475*[12], pe care întîlnim părți ale corpului uman, păsări etc. Avem exemple *(CGC 33 468* și *CGC 33 467)*[13] la care în afară de grilaj nu întîlnim nici o reprezentare. *Edgar*[14] ne prezintă cîteva exemplare de modele care ilustrează succesiv întregul proces de confecționare a obiectelor în cauză, specificînd că există și unele piese[15], care demonstrează clar că ele au fost agățate undeva într-un atelier, pentru a servi ca modele ale sculptorilor.

Reîntorcîndu-ne la placa orădeană putem desluși și aici urme ale grilajului; mai precis pe aripa șoimului și partea stîngă a chenarului de jos. Remarcăm în același timp că, pe partea stîngă, marginea inițială a plăcii reprezintă prin lățimea sa chiar dimensiunile grilajului. Astfel, cum apare la fig. II, modelul sculptorului din Muzeul Țării Crișurilor s-a creat și el pe baza unui caroiaj incizat pe placa inițial netedă, apoi

---

7 În acest sens fundamentală este lucrarea lui E. Iversen, *Canon and Proportions in Egyptian Art, London,* 1955; utilă ni se pare și lucrarea lui H. R. Radian, *Cartea proporțiilor,* București, 1981, p. 206—214 (IV B.1.§.3).

8 cf C. C. Edgar, *Sculptor's Studies and Unfinished Works,* CGC, Le Caire, 1906, p. IX.

9 *Ibidem.*

10 Pe lîngă exemplele din Edgar, *op. cit.* cf. și G. Maspero, *Egypte*², Paris, 1919, p. 269, fig. 506.

11 V. spre ex. modelul reprezentînd pasărea *benu,* descoperit într-un mormînt la *Al-Fostat* în 1936, *Cairo JE 67150* în A. Hamada, *The Clearance of a Tomb Found at ,Al-Fostat, 1936,* în *ASAE,* 37 (1937), p. 69 și pl. VI, B. 2; identică este și un exemplar din *Muzeul de artă* — Budapesta cf. E. Varga, *Egyiptomi kiállitás. Vezetö,* Budapest, 1979, fig. 50; acestea ar reprezenta negative cu ajutorul cărora se confecționau statuete de ceară care imortalizau pasărea *benu* (phoenix)' pentru alte animale v. și E. Varga, *op. cit.*, fig. 49 etc.

12 Edgar, *op. cit.*, pl. XL.

13 *Ibidem,* p. 77 și pl. XXXVIII.

14 *Ibidem,* p. IX cu trimiterile de rigoare.

15 V. *CGC 33.402* și *CGC 33.411,* în Edgar, *op. cit.*, p. IX.

https://biblioteca-digitala.ro

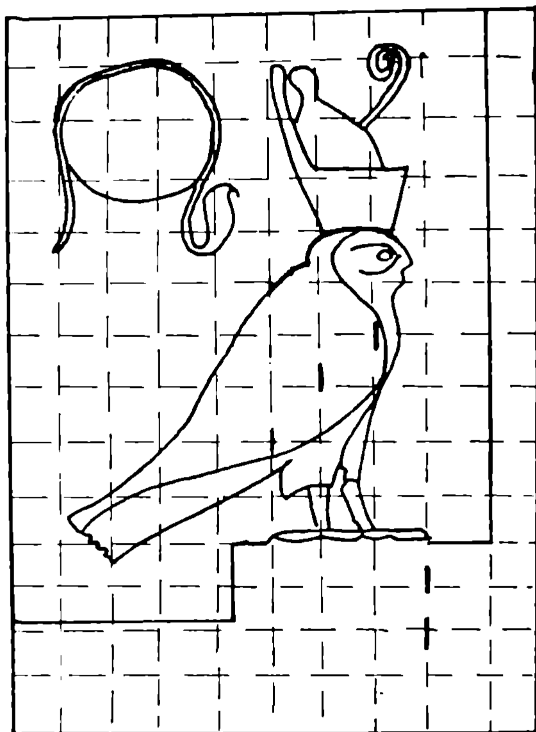

Fig. 11. — *Ibidem* (cu caroiajul reconstituit)

s-au incizat și contururile șoimului și discului solar cu uraeusul, trecîndu-se mai pe urmă la modelare.

Adîncimea reliefului, avînd în vedere afirmațiile lui *Edgar* (v. mai sus), este insuficientă; dar trebuie să precizăm un lucru: chenarul de pe partea stîngă a piesei din Oradea n-are menirea de a specifica adîncimea reliefului, ci pur și simplu are un caracter decorativ. Afirmațiile noastre se pot verifica ușor: pe un model al sculptorului din Cairo[16] este reprezentată o regină sau zeiță în poziție verticală, ținînd în mîna dreaptă un sceptru, iar în cea stîngă semnul vieții *ankh*[17]. Peruca, modelajul feței și a corpului ne dovedesc cu certitudine că piesa aparține perioadei ptolemaice. Figura feminină stă pe o bază destul de înaltă; adîncimea reliefului ne este indicată însă prin dreptunghiul din partea dreaptă a modelului. În schimb o altă piesă din *Muzeul din Cairo*[18], care înfățișează un faraon, are la bază o bordură subțire, ceea ce, în cazul de față, putea fi cu siguranță indicatorul adîncimii reliefului.

Dacă pentru figurile umane sculptorul are în vedere vreun tip de canon cu prilejul confecționării modelelor sculptorului, nu același lucru putem afirma și în cazul animalelor[19], cu toate că unele exemplare din Cairo înfățișează șoimi cu aceleași dimensiuni.

Modelele sculptorilor care reprezintă șoimi sînt foarte frecvente în diferite colecții din lume, dar putem afirma că o analogie exactă pentru piesa orădeană n-am reușit să găsim printre materialele publicate.

Cel mai apropiat este *Caior CG 33 456*[20], care reprezintă un șoim orientat spre dreapta, stînd pe o bază dreptunghiulară, dar fără a purta pe cap coroana dublă. Contrar piesei orădene, penele păsării sînt reliefate; discul solar cu uraeusul este prezent pe partea stîngă a modelului.

---

[16] G. Maspero, *op. cit.*, fig. 505 — prima din dreapta.
[17] Cf. Gardiner, *Gr.*[3], p. 508 cu nota 1.
[18] Maspero, *op. cit.*, fig. 507.
[19] Edgar, *op. cit.*, p. X.
[20] *Ibidem*, pl. XXXVI.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe un alt model, conservat la *Walters Art Gallery-Baltimore*[21], apare tot un șoim, lipsind însă conturul modelului; pasărea poartă pe cap coroana dublă, penele sînt frumos incizate cu toate că modelul este dintr-un material dur (bazalt). Lipsește însă discul solar flancat de uraeus.

Alte exemple reprezentînd șoimul sînt (am ales numai cîteva): *Cairo CG 33 453*[22], aici se pot desluși și urme ale grilajului; pasărea este orientată spre stînga, dar fără a poseda coroana dublă și discul cu uraeusul: a se vedea și *Cairo CG 33 457*[23] și *Cairo CG 33 463 (B)*[24].

În cazul lui *CGC 33 453*[25] apare în întregime caroiajul, astfel încît modelul ne servește ca un bun exemplu pentru ilustrarea procedeului de formare a unui șoim. Pentru a avea o imagine de ansamblu despre acestă variantă de reprezentare, trebuie să scoatem în evidență și obiectele care posedă în cîmpul vizual doi șoimi, de regulă unul deasupra celuilalt[26] sau pasărea cu o parte a corpului uman[27].

Maniera în care ne este reliefat șoimul pe modelul sculptorului din Oradea, ne amintește de o ipostază a lui *Horus din Edfu*[28], oraș în care în fața unui templu ptolemaic apare şi uriașa statuie a zeului[29]. Nu ni se pare lipsit de interes nici faptul că *Nectanebos II*[30], marele faraon-vrăjitor care se bucura de un cult funerar personal deosebit de important[31], era deseori reprezentat în forma unui șoim sau faraon aflîndu-se sub protecția șoimului[32]; mai multe inscripţii vorbesc chiar de „Nectanebos șoimul“[33]. După cum ne specifică și *L. Kákosy*[34], adorarea statuilor lui *Nectanebos II* a cunoscut o perioadă de înflorire sub domnia regilor ptolomei.

---

[21] Inv. no. 22.55, in G. Steindorff, *Catalogue of Egyptian Sculpture in the Walters Art Gallery*, Baltimore, 1946, p. 98, Nr. Cat. 354 și pl. LXV.

[22] Edgar,*op. cit.*, p. 72—73 și pl. XXXV.

[23] *Ibidem*, p. 74 și pl. XXXVI; reprezintă un șoim orientat spre stînga: panajul vizibil numai la coadă.

[24] *Ibidem*, p. 76 și pl. XXXVII.

[25] V. nota 22; la acesta se poate adăuga și *CGC 33.454*.

[26] *CGC 33.454*, in Edgar, *op. cit.*, 73 și pl. XXXV.

[27] *CGC 33.458 (A)*, in Edgar, *op. cit.*, p. 74 și pl. XXXVI; reprezintă un șoim orientat spre stînga, stînd pe o bază rectangulară, cu penele și ghiarele minuţios reliefate, avînd în fața sa semnul hieroglific al capului.

[28] Pentru *Horus din Edfu* v. W. Barta, în *LÄ*, III/1, coll. 33—36.

[92] K. Lange, *Ägyptische Kunst*, Zürich/Berlin, 1939, 128.

[30] Cf. Fr. Kienitz, *Die politische Geschichte Ägyptens vom 7. bis zum 4. Jahrhundert von der Zeitwende*, Berlin, 1953, p. 175; pentru genealogia familiei regale v. H. DE Meulenaere, *La famille royale des Nectanébo*, în *ZÄS*, 90 (1963), p. 90—93.

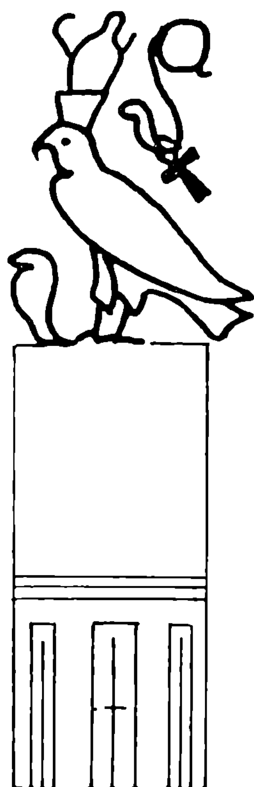
[31] L. Kákosy, *Varászlás az ókori Egyiptomban*[3], Budapest, 1978, p. 140.

[32] Cf. J. Joyotte în *Kêmi*, 15 (1959), p. 70 sqq.; aducem un singur exemplu: statuia reprezentîndu-l pe *Nectanebo II* sub protecţia lui *Horus*, fiind vorba de o piesă din *New York — Metropolitan Museum*, datînd din timpul dinastiei a XXX-a (cf. K. Bösse, *Die menschliche Figur in der Rundplastik der ägyptischen Spätzeit von der XXII. bis zur XXX. Dynastie*, Glückstadt, 1936, Nr. 187, Tafel VIII c). Notăm că zeul egiptean *Horus* făcea legătura dintre divinitate și faraon, iar acesta apare ca o încarnare a divinităţii sub forma unui șoim. Într-o ipostază apare și *Ramses al II-lea* pe statuia sa din *Tanis* (cf. L. Kákosy, *Ré fiai*, fig. 59).

[33] H. De Meulenaere, în *CdÉ*, 35 (1960), p. 92 sqq.

[34] *Varázslás* . . .[3], p. 141.

https://biblioteca-digitala.ro

a. b.

Fig. II. — *Ibidem* (cu caroiajul reconstituit) prezentării (dinastia XVIII) (după Gardiner, *Gr.*[3], p. 72.

Desigur, șoimul apare pe o serie de monumente, are o seamă de statuete de bronz[35] și amulete[36], dar în cazul de față numai figura lui ptolemaică ne reține atenția.

Cea de-a doua reprezentare, discul solar cu uraeusul era o imagine la fel de familiară a egipteanului antic. Într-unul din pasajele *Textelor Piamidelor* (1091 c) se accentuează caracterul solar al șarpelui: „Uraeusul, cel care provine de la Soare" (deci creat de Soare).

În forma de față, ea apare pe capul unor divinități ca *Re-Harakhti*[37], *Khonsu*[38], etc., servind drept coroana acestora.

În legătură cu reprezentarea ne mai rămîne de specificat cînd și cu ce prilej cele două subiecte se întîlnesc împreună. Este un lucru bine-știut că faraonii egipteni antici purtau cinci nume[39], cel care ne interesează în cazul de față este *numele Horus*, scris de obicei în cadrul unei reprezentări a unui palat *(serekh)*[40]. Pe acesta se afla un șoim purtînd coroana

[35] V. spre ex. M. Mogensen, *La Glyptothèque Ny Carlsberg. La Collection égyptienne*, Copenhague, 1930, p. 58 și pl. LV.

[36] W. C. Fl. Petrie, *Amulets*, London, 1972, p. 48—49 și pl. XLI—XLII

[37] Cf. stela egipteană din Maspero, *op. cit.*, fig. 527; la fel Kákosy, *Ré fiai*, fig. 79 (*CGC 3365*); cf. și Alan W. Shorter, *The Egyptian Gods. A Handbook*, London, 1981, p. 131. Pentru *Re-Harakhti* v. și *Papirus Deir el-Medineh*, No. 1, vs. 7, 4, in J. Cerný, *Papyrus hiératiques de Deir el-Médineh*, 1978, Le Caire, p. 11 și pl. 15—15 a divinitatea apare de două ori: tot cu discul solar și uraeus apare și zeul *Etfenet (Ibidem)*.

[38] V stelele *Cairo JE 65.904* și *65.903*, in A. Fakhryi, *Miscellanea*, in *ASAE*, 37 (1937), p. 26—27 și pl. I a—I b.

[39] Cf. Gardiner, *Gr.*[3], p. 71—76 W. Barta, *Untersuchungen zur Göttlichkeit des regierenden Königs*, München, 1975, în special p. 50—57.

[40] Aceasta poate fi considerat ca un predecesor al „cartouche"-lui în care se scriau prenumele și numele faraonilor.

https://biblioteca-digitala.ro

dublă a Egiptului antic și discul solar cu uraeusul, acesta fiind forma cea mai elaborată a acestei reprezentări[41] (v. fig. III/a).

Consultînd documentele egiptene antice din diferite perioade, putem afirma următoarele: pentru prima dată înaintea *numelui Horus* a unui faraon ea apare la *Senusret I* (1971—1926 î.e.n.; dinastia a XII-a)[42], fiind utilizat și în epoca saită[43], apare și în cea ptolemaică care ne interesează în mod deosebit[44], iar ultima ei reprezentare aparține perioadei lui *Domițian*[45] din epoca romană (v. fig. III, b).

Inscripțiile hieroglifice din *Edfu* utilizează aceste imagini, cu mențiunea că semnul șoimului este cel tradițional, adică fără vreo coroană[46].

În literatura de specialitate însăși datarea modelelor sculptorilor reprezintă obiectul unei vii dispute. Egiptologul *Robert S. Bianchi*, de la *Departamentul egiptean al Muzeului Brooklyn*, într-un articol recent[47], a arătat că nu s-a stabilit încă o datare strictă pentru acest gen de piese. Această deficiență s-ar datora, după părerea sa, și uniformității stilului modelelor scuptorilor. Autorul atrage atenția asupra faptului că prezența grilajului[48] n-ar reprezenta un indiciu pentru a categorisi obiectele ca un model; credem că în cazul de față se face o confuzie între diferite categorii de piese. Nu sîntem de acord, în aceeași ordine de idei, nici cu noua funcționalitate propusă pentru grilaje[49]. Autorul vorbește de un nou tip de obiecte: *ex-voto*-uri saite[50]. Observațiile sale sînt argumentate numai pentru piesele prezentate, dar credem că pînă în momentul de față trebuie să vorbim de *modele ale sculptorilor* pentru tipul de obiecte discutate și de noi, iar ele datează în marea lor majoritate din epoca ptolemaică[51].

---

[41] V. nota 40 și Gardiner, *Gr.*[3], p. 72; din păcate n-am putut consulta lucrarea la care trimite Gardiner, *op. cit.*, p. 72, nota 2 a.

[42] Cf. Gauthier, *LR*, I, p. 271 (ex. XXV) — fiind vorba de o stelă funerară din Florența (nr. 1542).

[43] De ex. pe monumentele lui *Psametic I* (664—610 î.e.n.), dinastia a XXVI-a, cf. Gauthier, *LR*, IV, p. 75 (ex. XXIV. A).

[44] Apare printre altele și la *Cleopatra III*, cf. Gauthier, *LR*, IV, p. 308 (ex. XCIV).

[45] Mai apare și la *Tiberius*, cf. Gauthier, *LR*, V, p. 37 (Ex. LVI. D.E.), pentru *Domițian*, cf. *Ibidem*, p. 99 (ex. XLVII).

[46] Cf. C. De Wit, *Inscriptions dédicatoires du temple d'Edfu*, in *CdE*, 72 (1961), p. 277=E. VII, 1 (*Cnkh rc-hr* „trăiască Horus"); *Ibidem*. No. 71 (1961), p. 63=E. IV, 4 și nota 2.; *Ibidem*, 72 (1961), p. 296=E. VII, 10 în expresia „trăiască șoimul de aur" (*cnkh hr nb)*.

[47] V. nota 1.

[48] *Op. cit*, in *loc. cit.*, p. 115; este vorba de un exemplar din *Walters Art Gallery*, Baltimore, nr. inv. 22.294; v. și Tafel 6 a și b din volumul în cauză.

[49] *Ibidem*, p. 20.

[50] V. *loc. cit.*, p. 22.

[51] Despre această dispută v. articolele lui E. Young, *Sculptor's Models or Votives?*, în *BMMA*, 22 (March 1964), p. 246 sqq. și K. Mýsliwiec, *Towards a Definition of the Sculptor's Model*, în *Études et Travaux*, Warszaw, 6 (1971), p. 72 sqq.

https://biblioteca-digitala.ro

În concluzie, trebuie să scoatem în evidență faptul că modelele sculptorilor se pot împărți în două categorii: *terminate*[52] și *modele neterminate*[53]; că ele datează într-adevăr din epoca ptolemaică și reprezintă modele pentru sculptori ne-o dovedesc, printre altele (v. și mai sus) și temele alese de artist. Astfel, analizînd un exemplar din Cairo[54], vom observa că el reprezintă pentru artist un bun model pentru a decora reliefurile edificiilor egiptene ptolemaice[55].

Ținînd cont de cele afirmate, piesa orădeană se poate considera un *model al sculptorului neterminat* datînd din epoca ptolemaică.

K. Mýsliwiec a arătat[56] că „cel mai frecvent motiv este figura șoimului, simbolul zeului Horus ... Popularitatea acestui subiect ar putea sugera mai de grabă caracterul magic sau votiv al unui specimen de acest gen ...". Evident, nu putem nega deloc rolul jucat de Horus în magia egipteană antică[57], dar credem că E. Young a avut perfectă dreptate[58] afirmînd că funcția primară a unor asemenea piese era aceea de a instrui; evident aceasta nu excludea ca piesele în sine, fie chiar și cu reprezentarea șoimului, să fi fost utilizate ulterior cu scop magic și votiv.

ABREVIERI

ASAE — *Annales du Service des Antiquités de l'Egypte*, Le Caire
BMMA — *Bulletin of the Metropolitan Museum of Art*, New York
CdE — *Chronique d'Égypte*, Bruxelles
CGC — *Catalogue Général des antiquités du Musée du Caire*
Gardiner, *Gr.*[3] — A. H. Gardiner, *Egyptian Grammar*,[3] London, 1979
Gauthier, *LR*, I—V — H. Gauthier, *Le livre des rois d'Egypte*, I—V, Le Caire 1907—1917
JE — Journal d'Entrée

[52] Înțelegem prin *modele terminate* acele piese care reprezintă un subiect cu toate trăsăturile de rigoare bine șlefuite. Dintre acestea fac parte spre ex. și cele publicate de G. Maspero, *op. cit.*, fig. 504 — jos și fig. 505 — dreapta, la fel și fig. 507.

[53] Prin *modele neterminate* dorim să vedem ceea ce azi am numi schițe; cf. Maspero, *op. cit.*, fig. 504 — sus, fig. 505 — stînga și fig. 506.

[54] Maspero, fig. 505 — dreapta.

[55] Figurina prezentată de Maspero, v. nota 54, reprezintă o figurină caracteristică reliefurilor ptolemaice; un exemplu concludent ne oferă fragmentele de relief de la templul lui *Ptolemeu I* din *Kom el Ahmar-Sharuna*, păstrate în Muzeul de artă din Budapesta și Colecția de antichități egiptene din Viena; v. în special blocurile VII (Budapesta) și VIII (Viena), cf. V. Wessetzky, *Reliefs aus dem Tempel Ptolemaios' I. in Kom el Ahmar-Sharuna in der Budapester und Wiener Ägyptischen Sammlung*, în *MDAIK*, 33 (1977), p. 133—141+Tafel 44—47; în cazul de față v. în special p. 137, Abb. 1 și Tafel 46.

[56] In *op. cit.*, p. 74.

[57] Pentru Hours ca magician cf. J. F. Borghouts, *The Magical Texts of Papyrus Leiden I. 348*, Leiden, 1971, *Commentarq notes* 354 și 391. Pentru Horus în textele magice cf. *Ibidem*, passim și L. Kákosy, *Varázslás ...*[3], passim.

[58] *Op. cit.*, p. 256.

https://biblioteca-digitala.ro

Kêmi — *Kêmi.* Revue de philologie et d'archéologie égyptiennes et coptes, Paris
MDAIK — *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Abteilung Kairo,* Mainz/Rhein
ZÄS — *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde,* Leipzig—Berlin.

A SCULPTOR'S MODEL IN THE MUSEUM ȚĂRII CRIȘURILOR ORADEA

(Summary)

The author continuing to publish the ancient Egyptian materials scattered in the Museum „Țării Crișurilor" — Oradea (see Crisia, XII, 1982, p. 371—382), analysing a sculptor's model, considered it to be a masterpiece of this kind of objects. He described in turn the main features of the model, which represents a hawk wearing the double crown of Egypt, turned to the left. A solar disk flanked by an uraeus serpent appear, on the upper right corner, in the visual field of model. The representations were made in raised relief. The figure of the hawk, for which we have given the most appropiate ptolemaic analogies, remainds us the symbol of Hours. The whole scene (see fig. I) has good exemple in the elements which introduce the Horus name of the pharaos, and in the hieroglyphic writing of the Ptolemaic period. There are also present traces of the grid (see fig. II). The object dating back to the Ptolemaic period, being considerend to represent an unfinished sculptor's model. In addition, we can't agree with Mýsliwiec's oppinion concerning the magical characterc of such a reprezentation (cf. *ET*, 6, 1971, p. 74). As E. Young rightly said (in *BMMA*, 22, March 1964, p. 256) the *primarly* function was instruction.

https://biblioteca-digitala.ro